

Tiltalte har forklart at han i den senere tid stundom styrket seg med brennevin, men det synes ikke å ha skjedd i noen sterk grad.

Som formildende omstendighet er det anført at tiltalte ved et par anledninger har hjulpet personer ut fra fengsel. Retten finner ikke at dette kan tillegges noen vekt av betydning.

Når dødsstraff er innført i norsk lovgivning av hensyn til oppgjøret med landssvikerne, finner retten at den må brukes i dette tilfelle, da tiltalte både har utøvd en høyst landsskadelig virksomhet i sin hjelp til fienden, og har gjort dette på en så grusom og brutal måte overfor landsmenn. De handlinger som tiltalte har foretatt før 3 oktober 1941 ville ikke betinget dødsstraff. Det er hans virksomhet i politiet, og særlig i det tyske, som er av så alvorlig art at lovens strengeste straff må anvendes. Det er derfor for forbrytelser mot strl.s § 86 sett i sammenheng med torturhandlingene, at han dømmes til døden. Da det her foreligger flere forbrytelser mot strl.s §§ 86, 228 og 229, jfr. 232, blir dødsstraffen i analogi med § 62 å anse som en fellesstraff.

Da tiltalte er uformuende, blir saksomkostninger ikke ilagt.

Dommen er enstemmig.

En 68 år gammel generalkonsul har vært medlem av Nasjonal Samling fra september 1940 og formann i Aker forsyningsnemnd fra 16 februar 1943 til kapitulasjonen. I herredsretten dømmes han etter landssvikanordningens § 3, jfr. § 2 nr. 1 a, og § 11 til fengsel i 6 måneder, tap av almen tillit i 10 år og en bot på kr. 75 000, etter § 15 til å tåle inndragning av kr. 7000 og etter § 25 til erstatning med kr. 80 000. Høyesterett forandrer tillitstapet til begrenset rettighetstap etter § 11 nr. 1—4 i 10 år og etter § 11 nr. 5, 7 og 8 i 5 år, men forkaster anken for øvrig. Retten drøfter landssvikanordningens forhold til Grunnlovens § 97. Manglende kunngjøring medfører ikke anordningens uvirksomhet. Medlemskap i N.S. forutsettes å være straffbart etter straffelovens § 86. Inndragningskravet ansees hjemlet i straffelovens § 36 og retten tar ikke standpunkt til landssvikanordningens § 15. Erstatningskravet tas ikke under påkjennelse, jfr. straffeprosesslovens § 448 og § 442. Dissens. Plenumsbehandling.

Dom 27 august 1945 i l. nr. 2/2 h.: Statsadvokat Ragnar Christophersen, aktor mot Carl Stephanson (forsvarer høyesterettsadvokat C. A. Torstensen).

Erstatningsdirektoratet: Lagmannsrettssakfører R. Karlsrud til prøve.

Dommer Klæstad: Aker herredsrett avsa 24 juli i år dom med sådan domsslutning:

«Generalkonsul Carl Stephanson dømmes for forbrytelse mot landssvikanordningen § 3 jfr. § 2 nr. 1 a til fengsel i 6 måneder, til tap i 10 år av almen tillit overensstemmende med anordningens § 11 og til en bot til statskassen stor kr. 75 000. I fengselsstraffen fragår for utholdt sikrings- og varetektsfengsel 70 dager.

Hans inntekt som formann i Aker forsyningsnemnd inndras overensstemmende med landssvikanordningens § 15 til fordel for det offentlige med kr. 7000.

Han dømmes til innen 2 uker fra forkynnelsen av dommen å betale Erstatningsdirektoratet erstatning overensstemmende med landssvikanordningens § 25 med kr. 80 000.

Han dømmes til å betale sakens omkostninger til det offentlige med kr. 150 og til Erstatningsdirektoratet med samme beløp.»

Domfelte erklærte på stedet at han påanket dommen på grunn av straffutmålingen og feil ved lovanvendelsen. Om dette inneholder rettsboken følgende:

«Anken omfatter dommen i sin helhet, også spørsmålet om inndragning og erstatning. Domfelte henviser m. h. t. begrunnelsen for anken til de innsigelser hans forsvarer har gjort gjeldende under hovedforhandlingen. M. h. t. anken angående erstatningen påstår han subsidiært at den erstatning retten har fastsatt blir nedsatt.»

Saksforholdet og tiltaltes personlige forhold framgår av herredsrettens domsgrunner.

Under prosedyren for Høyesterett har forsvareren hevdet at den provisoriske anordning av 15 desember 1944 ikke er rettsgyldig, fordi Kongen har overskredet grensene for den ekstraordinære lovgivningsmyndighet som han under de herskende forhold hadde. Det ble framhevet at anordningens §§ 2 og 3 setter straff for et forhold som tidligere ikke var straffbart og at det ikke kan gjøres ved en provisorisk anordning.

Angående denne ankegrunn henviser jeg til den samlede Høyesteretts kjennelse av 9 august i år i straffesak mot Reidar Haaland og til rettens forutgående beslutning av 6 august. Av grunner som er nevnt der, antar jeg at utferdigelsen av de bestemmelser i landssvikanordningen som Høyesterett anvender i denne sak, må ligge innenfor Kongens myndighet. Med hensyn til det av forsvareren reiste spørsmål angående anordningens §§ 2 og 3 skal jeg bemerke at tiltaltes medlemskap i N. S. må antas å være straffbart også etter vår alminnelige straffelov, hvilket jeg skal komme tilbake til senere.

For herredsretten hevdet tiltalte at anordningen må settes til side av domstolene da den strider mot folkeretten, som ikke hjemler noen lovgivningsmyndighet for Kongen over det okkuperte område. Denne innsigelse, som senere i en annen anvendelse ble forkastet i Høyesteretts kjennelse i Haaland-saken, er ikke opprettholdt under prosedyren for Høyesterett.

Derimot har forsvareren opprettholdt innvendingen om at anordningen ikke er kunngjort, idet han særlig har framholdt at den overhodet ikke er kommet til offentlighetens kunnskap, samt at den fastsetter straff for et tidligere straff-fritt forhold. Jeg er enig med herredsretten i at innsigelsen ikke fører fram for så vidt angår de straffebestemmelser som foreligger til behandling i denne sak, og jeg henholder meg til Høyesteretts avgjørelser i Retstidende 1918, bind II s. 287, 1919 s. 307, 1937 s. 42 og kjennelsen i Haaland-saken.

Det er visstnok så at anordningen overhodet ikke er kunngjort, og at den heller ikke på annen måte kom til almenhetens kunnskap før en tid etter Tysklands kapitulasjon. Jeg kan imidlertid, i betraktning av de helt ekstraordinære forhold for lovgivningsmakten, ikke tillegge dette noen avgjørende betydning for spørsmålet om anordningens rettsgyldighet. Vi har ingen grunnlovsbestemmelse som gjør en lovs gyldighet avhengig av kunngjøring eller annen bekjentgjørelse. I årenes løp er det gitt en rekke lover som bestemmer at de trer i kraft straks. Dette må bety at de får anvendelse på alle senere handlinger som omfattes av lovens bestemmelser, uansett om kunngjøring eller annen bekjentgjørelse har funnet sted på handlingstiden. Grunnlovens § 97 er etter

103645

Rettstidende 1945

min mening ikke til hinder for dette. Den forbyr alene at loven virker tilbake på tidligere handlinger, ikke at den virker framover på senere handlinger, selv om de måtte være begått før den handlende har hatt anledning til å gjøre seg bekjent med loven. Jeg nevner for øvrig at det i Høyesteretts kjennelse i Rt. 1919 s. 307 er uttalt at bestemmelsen i lov av 1 april 1876 § 1 d om kunngjøring av anordninger og bestemmelser hvis overtredelse kan pådra private ansvar eller tap av rettigheter, bare kan oppfattes som et påbud til administrasjonen og ikke som en betingelse for bestemmelsens forbindende kraft.

Angående forsvarerens innsigelse at kunngjøring i hvert fall må være en nødvendig betingelse i det foreliggende tilfelle, da anordningen setter straff for et tidligere straff-fritt forhold, skal jeg bemerke at det forhold den foreliggende sak gjelder var straffbart også etter anordningen av 22 januar 1942, og som nevnt etter vår alminnelige straffelov. Det blir da ikke nødvendig å uttale noe om hvordan forholdet ville være å bedømme om anordningen hadde satt straff for et tidligere straff-fritt forhold.

Etter min mening kan det ikke med rette sies at denne løsning vil virke urettferdig. Før anordningen av 15 desember 1944 var det flere ganger utferdiget anordninger som innførte skjerpede straffer mot dem som svek sitt land. Disse anordninger var bekjentgjort på den måte og i den utstrekning som det etter forholdene var mulig. I likhet med andre som svek sitt land, måtte tiltalte være forberedt på at forholdet ville bli ytterligere regulert ved andre straffebestemmelser.

Forsvareren hevder videre at anordningen av 15 desember 1944 er i strid med Grunnlovens § 97 for så vidt som den setter straff for et forhold som ligger forut for anordningens utferdigelse.

Anordningen setter straff for visse forhold og handlinger som knytter seg til tiden etter 8 april 1940. Den virker med hensikt tilbake. Den komité som utarbeidet utkastet, uttaler i sine motiver s. 109 at de straffebestemmelser den foreslår, er mildere enn bestemmelsene i straffelovens kapittel 8 og 9 og i den militære straffelovs krigsartikler, og at Grunnlovens § 97 derfor ikke er til hinder for at de anvendes på tidligere handlinger. Til denne oppfatning har Justisdepartementet sluttet seg i sin innstilling s. 91—92.

Grunnlovens § 97 er etter min oppfatning til hinder for at en lov setter straff for tidligere rettmessige handlinger, og i prinsippet også for at loven skjerper straffen for tidligere straffbare handlinger. Men den hindrer ikke at nye strafferegler anvendes på tidligere handlinger, når de nye regler kan antas å lede til et resultat som ikke er ugunstigere for tiltalte enn de strafferegler som gjaldt på gjerningstiden. Spørsmålet blir da om resultatet for tiltalte vil bli strengere når hans forhold bedømmes etter landssvikanordningen enn om det bedømmes etter den straffelovgivning som gjaldt på gjerningstiden.

Hertil skal jeg bemerke at jeg er enig med herredsretten i at tiltaltes medlemskap i N. S. er straffbart etter straffelovens § 86, og jeg kan for så vidt henholde meg til Høyesteretts kjennelse i Haaland-saken. Hva særlig de subjektive betingelser for straff angår, henviser jeg til at herredsretten har ansett det bevist at tiltalte forsto at partiet ytet bistand til fienden og at han ved sitt medlemskap selv ga sitt bidrag til denne

bistand. Han har derved etter min mening selv ytet fienden bistand «i råd eller dåd». Om han har ytet denne bistand direkte eller gjennom en annen, må for så vidt være likegyldig. Jeg tror derfor ikke at hans forhold kan betraktes som en blott og bar medvirkning i straffelovens forstand.

Hva nå forholdet mellom landssvikanordningen og straffelovens § 86 angår, tror jeg ikke det kan sies at anordningen, slik som den lyder etter anordningen av 3 august i år, alltid vil medføre mildere straff enn straffelovens § 86, jfr. § 58 og anordningene av 22 januar 1942 og 3 september 1943. Det beror på omstendighetene i hvert enkelt tilfelle hvilken straffebestemmelse vil lede til det gunstigste resultat for tiltalte. Det kan lett tenkes tilfelle hvor en straff etter anordningen omfattende foruten fengselsstraff eller tvangsarbeid, tap for alltid av adgang til å eie eller erverve hus og jord, skip og aksjer i forbindelse med utelukkelse fra selvstendig ervervsvirksomhet og andre rettigheter og med tillegg av en høy bot, vil føles langt hardere enn en straff utmålt etter den eldre lovgivning. I mange tilfelle vil det vel overhodet ikke være mulig med sikkerhet å foreta en sammenligning mellom de resultater de to grupper av straffebestemmelser kan føre til. Således som jeg ser på straffutmålingen i den foreliggende sak, antar jeg imidlertid at tiltalte ikke vil være ugunstigere stilt med en straff utmålt etter landssvikanordningen enn om hans straffbare forhold skulle bedømmes etter den eldre lovgivning. Fra Grunnlovens side skulle det derfor ikke være noe til hinder for at landssvikanordningen anvendes på hans hele straffbare forhold. Erværligvis forholdet til Grunnlovens § 97 ville stilt seg dersom landssvikanordningen ville ført til et strengere resultat for tiltalte enn den eldre lovgivning, behøver jeg ikke uttale noen mening om.

Ved anvendelsen av landssvikanordningen må Høyesterett etter provisorisk anordning av 10 august 1945 avsnitt III, uten hensyn til bestemmelsen i straffelovens § 3, annet ledd, anvende de lempeligere bestemmelser i provisorisk anordning av 3 august i år. Under hensyn hertil og til de faktiske forhold, således som de er beskrevet i herredsrettens domgrunner, finner jeg at det ikke er tilstrekkelig grunn til å fravike herredsrettens fastsettelse av fengselsstraffen og boten. Jeg antar videre at tiltalte etter landssvikanordningens § 3, jfr. § 12, må fradømmes de rettigheter som er nevnt i § 11 nr. 1—4 for en tid av 10 år og de rettigheter som er nevnt i nr. 5, 7 og 8 for en tid av 5 år. I likhet med herredsretten finner jeg ikke grunn til å treffe noen bestemmelse etter § 11 nr. 6 om tap av selvstendig ervervsvirksomhet.

Hva endelig angår spørsmålet om idømmelse av rettighetstap etter § 11 nr. 9, er det reist spørsmål om utferdigelsen av en bestemmelse av denne art ligger innenfor grensene for Kongens ekstraordinære lovgivningsmyndighet. Jeg behøver imidlertid ikke ta standpunkt til dette spørsmål, da jeg i hvert fall finner at et sådant rettighetstap ikke bør idømmes i den foreliggende sak. Bortsett fra at tiltalte en enkelt gang lot en avis meddele hvorfor han var medlem av N. S., har han, etter det opplyste, den hele tid forholdt seg helt passivt. Intet er opplyst om at han meldte seg inn i organisasjonen i vindesyk hensikt, eller at han har utnyttet sitt medlemskap for å oppnå noen uberettiget fordel. Spørsmålet om anvendelsen av nr. 9 står for så vidt i en annen stilling for

Høyesterett enn for herredsretten på grunn av endringen i anordningen av 3 august i år.

Tiltalte anker videre over herredsrettens inndragning av hans inntekt som formann i Aker forsyningsnemnd for tiden fra 16 februar 1943 til 1 mai 1945. Inndragningen har funnet sted i henhold til landssvikanordningens § 15 om inndragning av inntekt som må antas «foranlediget» ved straffbart forhold som nevnt i § 2, altså ved hans medlemskap i N. S.

Forsvareren hevder at denne inntekt ikke kan sies å være foranlediget ved tiltaltes medlemskap i N. S. Angående dette spørsmål er jeg enig med herredsretten og tiltrer dens begrunnelse.

Inndragningsregelen i anordningen av 15 desember 1944 er ment å skulle virke tilbake på hele medlemstiden. En tilsvarende inndragningsregel ble gitt ved anordningen av 3 september 1943, dog skulle denne bestemmelse ikke virke tilbake. Da den inntekt som herredsretten har besluttet inndradd, skriver seg fra tiden etter 16 februar 1943, oppstår spørsmålet om Grunnlovens § 97 er til hinder for inndragning av inntekten fra denne dag og inntil 3 september 1943, da den nye inndragningsregel ble innført. Etter straffelovens § 36 således som den lød før anordningen av 3 september 1943, kan man inndra «det ved en straffbar handling kunne utbytte». Tiltaltes inntekt er innvunnet ved hans arbeid i forsyningsnemnda, som jo ikke i og for seg var ulovlig. Det framgår imidlertid av herredsrettens domsgrunner at tiltalte fikk stillingen som følge av innmeldelsen i N. S. Hadde han ikke vært medlem av denne organisasjon, ville valget neppe falt på ham. Jeg tror derfor det kan sies at inntekten er vunnet ved straffbar handling, nemlig gjennom det straffbare medlemskap i N. S. som i virkeligheten var adkomsten til stillingen og inntekten. Inndragningen skulle således være hjemlet ved straffelovens § 36, og det blir da unødvendig å uttale noen mening om hvorledes forholdet til Grunnlovens § 97 ville stilt seg dersom inndragningskravet alene kunne bygges på landssvikanordningen, jfr. anordningen av 3 september 1943.

Tiltalte anker endelig over herredsrettens avgjørelse av erstatningskravet. Det ville ha vært ønskelig om Høyesterett allerede i denne sak hadde kunnet treffe en prinsipiell avgjørelse om anvendelsen av landssvikanordningens erstatningsbestemmelser. Men etter det resultat jeg er kommet til i straffesaken, er det etter straffeprosesslovens § 448, jfr. § 442 ikke anledning til å prøve erstatningskravet i Høyesterett. Angrepet på herredsrettens avgjørelse av erstatningskravet må etter § 449 skje gjennom særskilt anke etter tvistemålslovens regler.

Den provisoriske anordning om rettergang i landssviksaker av 16 februar 1945 inneholder etter min mening ingen hjemmel til å fravike straffeprosesslovens regler om behandlingen av de borgerlige rettskrav i ankeinstansen. Henvisningen i § 40 til straffeprosessloven også for så vidt angår «de andre krav som fremmes i forbindelse med straffesaken etter anordningen» synes tvert i mot å vise at det er straffeprosesslovens regler om framgangsmåten i ankeinstansen som for så vidt skal følges.

Etter utfallet blir saksomkostninger ikke å ilegge for Høyesterett. Jeg stemmer for sådan

domsslutning:

I stedet for det tillitstap som er idømt Carl Stephanson av herredsretten tror begrenset rettighetstap etter den provisoriske anordning av 15 desember 1944 § 12, således at de i § 11 under 1—4 nevnte rettigheter tapes i 10 år og de under nr. 5, 7 og 8 nevnte i 5 år.

Erstatningskravet tas ikke under påkjennelse.

For øvrig forkastes anken.

Saksomkostninger for Høyesterett ilegges ikke.

Salæret til forsvareren, høyesterettsadvokat C. A. Torstensen fastsettes til kr. 300.

Dommer Hanssen: Med hensyn til spørsmålet om Kongen hadde rettslig adgang til å utferdige de bestemmelser i landssvikanordningen av 15 desember 1944, som Høyesterett anvender i denne sak, er jeg i det vesentlige enig med førstvoterende.

Derimot er jeg av en annen mening enn han med hensyn til betydningen av at den nevnte anordning ikke er kunngjort. Etter hva det er opplyst var forholdet ikke bare det at anordningen ikke er kunngjort på den måten som er foreskrevet i loven av 1 april 1876. Den ble overhodet ikke søkt gjort bekjent for almenheten, tvert om ble anordningen holdt hemmelig helt til etter landets befrielse. Inntil dette tidspunkt var således anordningen ukjent for alle andre enn noen få innviede. Under disse omstendigheter følger det etter min oppfatning av Grunnlovens § 97, at anordningen ikke kunne anses som den på gjerningstiden gjeldende lov for handlinger foretatt før befrielsen av personer, som ikke kjente den og ikke hadde anledning til å kjenne den.

Grunnlovens § 97 som fortrinsvis tar sikte på straffebestemmelser, forbyr å gi lover tilbakevirkende kraft. Den tilsikter å beskytte borgerne mot vilkårlighet fra lovgivernes side, idet den bl. a. er til hinder for at en lov setter straff eller en strengere straff for en eldre handling. Etter min mening vil en ny straffelov imidlertid virke tilbake i Grunnlovens forstand ikke bare når den gis anvendelse på en handling foretatt før dens utferdigelse, men også når den anvendes på en handling, som er foretatt før loven er blitt kunngjort, så fremt den handlende heller ikke på annen måte hadde anledning til å bli bekjent med den. Når tilbakevirkningen etter sin art rammes av forbudet i Grunnlovens § 97, er det etter min mening uten avgjørende betydning, om den i det enkelte tilfelle vil virke mer eller mindre urettferdig. At tanken med påbudet i loven av 1 april 1876 om innrykkelse i Norsk Lovtidende av lover m. v. har vært, at almenheten skal ha anledning til å bli kjent med dem, anser jeg ikke tvilsomt. I den av førstvoterende særlig påberopte avgjørelse i Rt. 1919 s. 307, var forholdet visstnok at de fastsatte maksimalpriser ikke var inntatt i lovtidenden, men det var dog inntatt en meddelelse om, at det var fastsatt maksimalpriser.

Den oppfatning jeg her har framholdt, stemmer med hva der har vært lært av våre statsrettslige forfattere, se Aschehoug: Norges nåværende statsforfatning (2. utg.) III s. 87—88 og Castberg: Norges Statsforfatning I s. 377—379 og II s. 256—258 og 292. Derimot lar den seg visstnok vanskelig forene med den av førstvoterende nevnte dom i Rt. 1937 s. 42. I voteringen i denne sak er imidlertid spørsmålet ikke gjort

til gjenstand for noen virkelig drøftelse. Begrunnelsen av resultatet består bare i en henvisning til de to også av førstvoterende nevnte kjennelser i Rt. 1918 II s. 287 og 1919 s. 307. Disse kjennelser angikk imidlertid særegne tilfeller og kan ikke anses avgjørende for den foreliggende sak. Heller ikke Høyesteretts kjennelse av 9 august i år i sak mot Reidar Haaland har etter min oppfatning noen avgjørende betydning for den sak vi nå behandler. Det gjaldt der anvendelsen av anordning av 3 oktober 1941 om tillegg til straffeloven. Om denne anordning sier lagmannsretten, at den var kunngjort på den måten og i den utstrekning som det var mulig, idet den var meddelet i radio og illegale aviser og inntatt i «Norsk Lovtidende» som utkom i London.

Konsekvensen av min oppfatning er, at straffebestemmelsene i anordningen av 15 desember 1944 ikke kan anses som gjerningstidens lov i forhold til handlinger foretatt før befrielsen av personer der således som Stephanson var ukjent med den. Grunnlovens § 97 er imidlertid ikke til hinder for at en mildere straffebestemmelse gis anvendelse på eldre handlinger og straffelovens § 3, 2. ledd foreskriver, at de ved pådømmelsen gjeldende straffebestemmelser får anvendelse, når de fører til en for siktede gunstigere avgjørelse enn de som gjaldt ved handlingens foretagelse. Spørsmålet blir da, hvorledes Stephansons forhold var å bedømme etter den lovgivning, som ligger forut for anordningen av 15 desember 1944. I så henseende er det å merke, at herredsretten uttaler at det må antas at tiltalte har vært klar over, at han ved sin innmeldelse i N. S. og senere opprettholdelse av medlemskapet, ga sitt bidrag til den bistand partiet ytet fienden. Det framgår av min stemmegivning i saken mot Reidar Haaland, at jeg anser det uriktig å oppfatte innmeldelse i N. S. og passivt medlemskap i dette parti som en bistand ytet fienden. Jeg finner imidlertid for så vidt å burde bøye meg for den avgjørelse i motsatt retning, som ble truffet av den samlede Høyesterett. Jeg går således ut fra at Stephansons forhold rammes av straffelovens § 86. Etter straffelovens § 3, 2. ledd, som må anses stemmende med Grunnlovens § 97, blir da spørsmålet om en anvendelse av anordningen av 15 desember 1944 således som den lyder etter endringen av 3 august i år, vil føre til et for Stephanson gunstigere resultat enn anvendelsen av straffelovens § 86, jfr. anordningene av 22 januar 1942 og 3 september 1943. Jeg mener at anvendelsen av disse bestemmelser ville ha ført til illeggelse av en strengere straff enn den jeg finner vil være passende, når man anvender anordningen av 15 desember 1944, jfr. anordningen av 3 august i år. Ut fra disse betraktninger mener jeg at denne anordning bør anvendes på Stephansons forhold og det uansett om forholdet ligger før eller etter 15 desember 1944.

Hva straffutmålingen angår skal jeg bemerke at herredsretten har pådømt saken på grunnlag av anordningen av 15 desember 1944 i dens opprinnelige skikkelse. Høyesterett har derimot etter anordningen av 10 august i år avsnitt III å ta hensyn til de endringer anordningen av 1944 undergikk ved anordningen av 3 august i år. Den sistnevnte anordning lempet i vesentlige punkter på de strenge straffutmålingsregler i anordningen av 15 desember 1944 og gir i det hele rom for en mildere bedømmelse av de menige og passive medlemmer av N. S. Og så vidt jeg kan se var ikke Stephanson annet enn et menig og passivt medlem.

Han var visstnok en moden mann som i større grad enn mange andre skulle ha betingelse for å forstå hva han innlot seg på. Men han innehadde ingen stilling i partiet, han deltok så vidt man vet, ikke i noen beslutning og han opptrådte heller ikke aktivt for partiet. At han i februar 1944 ga et kort svar til en avis på en forespørsel om hvorfor han var medlem av N. S., kan heller ikke tillegges noen vesentlig betydning. For mitt vedkommende mener jeg etter dette, at det er grunn til å nedsette både fengselsstraffen og boten. Jeg antar at en fengselsstraff av 120 dager og en bot av kr. 50 000 kan være passende. Med hensyn til idømmelse av rettighetstap er jeg enig med førstvoterende.

Hva angår spørsmålet om inndragning av Stephansons inntekt som formann i Aker forsyningsnemnd, mener jeg i motsetning til førstvoterende, at straffelovens § 36, således som den lød før den provisoriske anordning av 3 september 1943, ikke hjemlet adgang til inndragning av denne inntekt. Etter den opprinnelige § 36 var det bare det ved den straffbare handling innvunne utbytte som kunne inndras. Det straffbare forhold er her at Stephanson meldte seg inn i N. S. og fortsatte å stå som medlem. Ved dette forhold har han ikke ervervet noe utbytte. Den inntekt han har oppebåret er vederlag for et selvstendig arbeid, som i og for seg var helt uavhengig av stillingen som medlem av N. S. Den oppfatning, at en inntekt som den her omhandlede ikke kunne inndras etter straffelovens § 36 må også antas å ligge til grunn for anordningen av 3 september 1943 og landssvikanordningen av 15 desember 1944. Ved disse anordninger ble det nemlig gitt tilleggsbestemmelser, som åpner adgang til å inndra også inntekt, formuesfordel eller vinning, som må antas foranlediget ved det straffbare forhold. Og hensikten med denne utvidelse av inndragningen må nettopp ha vært å ramme inntekter av den art, som det her er tale om. Inndragningskravet kan således etter min mening alene bygges på de utvidede inndragningsbestemmelser i anordningen av 3 september 1943, jfr. anordningen av 15 desember 1944. Disse bestemmelser antas å gi adgang til inndragning også av en inntekt som den det her gjelder. Men etter Grunnlovens § 97 kan inndragning i henhold til den ikke gjøres gjeldende for inntekt for forløpne tidsrom. Den inntekt herredsretten har besluttet inndratt, gjelder tiden fra 16 februar 1943 til kapitulasjonen. Av denne tid ligger en 6½ måned forut for 3 september 1943. I det av herredsretten idømte inndragningsbeløp bør det således etter min mening skje et forholdsmessig fradrag, som jeg antar kan settes til kr. 1700.

Med hensyn til anken over erstatningskravet, er jeg i det vesentlige og resultatet enig med førstvoterende.

Dommer Allen: Jeg er i det vesentlige og resultatet enig med herr dommer Hanssen, men finner å burde gjøre følgende tilføyelse:

Tillitstap etter landssvikanordningens § 11 nr. 9 omfatter retten til å eie eller erverve fast eiendom, rettigheter i fast eiendom som er avhengig av konsesjon, norsk registreringspliktig skip og aksjer eller andre andeler i norske ervervsdrivende selskaper eller sammenslutninger. Dette gjelder også ervervelse ved arv eller gave. Selv om andre formuerettigheter som f. eks. eiendomsrett til løsøre, obligasjoner, patentrettigheter, opphavsrett til litterære og kunstneriske verk m. v. ikke er tatt med, betegner denne bestemmelse en vidtgående innskrenking i den

domfeltes rettsevne, som er ukjent i vår eldre lovgivning. Inndragning av jord og boslodd etter Christian V's lov — en straff som Grunnlovens § 104 forbyr — omfattet iallfall ikke framtidig erverv. Den komité som har utarbeidet utkastet, har som grunn for bestemmelsen anført at det er blitt «et sterkt og alminnelig krav her i landet» at landssvikere skal fradømmes de nevnte rettigheter (se Samling av diverse provisoriske anordninger 1945, I—V s. 107 og 108). Men selv om visse kretser under krigen har vært inne på en slik tanke, er det etter min mening ikke grunn til å tro at et rettsinngrep av denne art stemmer med den alminnelige rettsbevissthet. Det har heller ikke som de andre arter av rettighetstap noe å gjøre med «almen tillit», dvs. den tillit en mann bør ha i samfunnet. En straff av denne art, er så vidt vites, ukjent i andre siviliserte land, og den strider mot alminnelige strafferettsprinsipper. For den som intet eier og ikke har utsikt til å erverve noen av de rettigheter som nevnes i nr. 9, vil inngrepet ikke ha reell betydning og følgelig også være virkningsløst som straff. Men for andre kan det få langt alvorligere følger enn en fengselsstraff. Jeg kan ikke innse at det har vært noen rimelig grunn til å utferdige en straffebestemmelse som § 11 nr. 9. Jeg kommer således til det resultat at anordningen for så vidt angår denne bestemmelse faller utenfor området for Kongens lovgivningsmyndighet under krigen, og at følgelig § 11 nr. 9 overhodet ikke kan anvendes av domstolene.

Dommer Schjelderup: Idet jeg med hensyn til anken i straffesaken i det vesentlige og resultatet er enig med førstvoterende, kan jeg i motsetning til ham ikke se at straffeprosesslovens §§ 448 og 442 skulle være til hinder for at Høyesterett i denne sak også prøver det av påtalemyndigheten i forbindelse med straffesaken fremmede erstatningskrav. Etter min mening kommer nemlig bestemmelsen i straffeprosesslovens kap. 32 om påtale av borgerlige rettskrav i forbindelse med straffesaker ikke til anvendelse i denne sak.

Som utgangspunkt bør en se i sammenheng alle de krav av ikke-strafferettslig art som er omhandlet så vel i straffeprosesslovens § 3, som i § 2, deriblant dens inndragningskrav. En naturlig oppfatning forekommer det meg da å være at straffeprosessloven ikke har oppstilt § 3 som en uttrykkelig *hovedregel* for borgerlige rettskrav, fra hvilken § 2 i virkeligheten må anses som en *unntagelse* — altså for de tilfelle hvor § 2's inndragningskrav er knyttet til et straffekrav. Det faller meg likeså naturlig å se forholdet slik, at loven opererer med to grupper av saker, som ikke gjelder straff, hvorav den ene gruppen, hva enten dens saker blir anlagt selvstendig eller i forbindelse med straffesak, alltid skal behandles etter lovens *alminnelige* regler og den andre gruppen etter *særreglene* i kap. 32.

Etter hvilket sett av regler ville det så være naturlig og praktisk å behandle de offentlige krav på erstatning etter landssvikanordningens § 25?

På grunn av den nære sammenheng med det offentlige krav på straff forekommer det meg åpenbart at også de av de offentlige framsatte enklere erstatningskrav burde behandles i sammenheng med og iallfall i det vesentlige etter lignende regler som for selve straffekravet, altså som den nettopp nevnte gruppe som utgjøres av de av det offentlige reiste

inndragningskrav. De burde med andre ord *ikke* behandles etter særreglene i kap. 32, med dets §§ 448 og 442 som for førstvoterende synes å hindre Høyesterett fra å behandle det foreliggende erstatningskrav. De for fastsettelsen av erstatningens størrelse bestemmende hensyn, fastlagt i landssvikanordningens § 25, slik som den etter anordningen av 3 august i år lyder, er jo i alt vesentlig de samme som dem domstolen etter § 6 skal ta, når straffebotens størrelse skal fastsettes. Med visse endringer skulle for så vidt også her den begrunnelse slå til, som Hagerup i sin Straffeprosess 2. utgave II side 394 oppstiller for at kap. 32's hemmende særregler ikke kan brukes for inndragningskravene: «Det er også klart at de innskrenkende vilkår, som loven oppstiller for den fornærmades adgang til å få sitt krav påkjent i forbindelse med straffesaken (se særlig §§ 441 og 442) ikke kan gjelde de offentlige krav, som etter § 2 i ethvert tilfelle skal forfølges i den offentlige straffesaks former, og som domstolen derfor ikke av den grunn kan vise fra seg, at de naturligere finner sin påkjennelse i andre rettergangsformer.» Forskjellen er bare at hvor påtalemyndigheten for landssviksaker mener at erstatningskravet vil vidtløftiggjøre straffesaken, står det den (etter R. A. § 32) fritt å anlegge den i en naturligere rettergangsform, nemlig som egen sak i sivilprosessens former. Skulle derimot vidtløftiggjørelsen først true når saken allerede var kommet under behandling, har R. A. sørget for en ennå mer effektiv adgang til å skille erstatningskravet ut enn domstolen etter kap. 32's § 441 ville hatt.

Åpenbart urimelig ville det jo også vært, om lovgiverne i disse saker ville anvende en regel der som § 442 utelukker et domsresultat som går ut på at tiltalte samtidig felles til bot, men frifinnes for erstatning. Like urimelig ville det være om en bestemmelse som § 448 skulle hindre en felles ankebehandling, som — når sakene er enkle — ikke vil volde noen merkbar forsinkelse, men spare en ekstra høyesterettssak.

Forholdet er da også etter min mening at R. A. etter hele sitt system og likeså etter enkeltbestemmelsen i dens § 31, tredje ledd, tilstrekkelig tydelig viser, at det av det offentlige fremmede erstatningskrav, når det er knyttet til straffesaken, ikke er ment å skulle følge reglene i straffeprosesslovens kap. 32.

Tar man for seg R. A.'s kap. 6, vil man se at kapitlet — som omhandler «saker som ikke gjelder straff» — i § 31 gir de nødvendige særregler for påtalemyndighetens fremme av slike *i forbindelse med en straffesak*, mens de resterende §§ 32—37 omhandler de nevnte saker når de reises *særskilt*. Om disse siste bestemmes det i § 32 at de skal forfølges etter de regler som gjelder for *tvistemål*, for så vidt ikke annet følger av denne anordning, dvs. av de følgende §§ 33—37. Mens altså § 32 penser krav, der som før nevnt ville vidtløftiggjøre saken, inn på sivilprosessens spor (som særskilt sak), så har § 31 for de erstatningskrav som påtalemyndigheten har trodd det ville være praktisk å knytte til straffesaken, opprettet et *nytt* spor, som alt i alt nærmest er en variant av straffeprosesslovens ordinære behandlingsmåte. Den fra det ordinære eneste avvikende bestemmelse — i § 31's tredje ledd — er i virkeligheten en i sin slagvidde noe utvidet pendant til § 441, idet den lyder: «Finner retten, at behandlingen av kravet vesentlig vil sinke fremme av straffesaken, eller at det av andre grunner ikke bør forenes med den, bør den skille kravet

ut til særskilt behandling.» Denne bestemmelsen ville etter min oppfatning vært meningsløst å ta med i denne form, dersom det var straffeprosesslovens 32te kapittel og dermed § 31, 3's forbilde, § 441, som rettelig skulle kommet til anvendelse. Hadde det i så fall bare vært meningen å gi en tilføyelse til § 441, må man gå ut fra, at denne siste paragraf hadde vært nevnt i § 31, tredje ledd. At denne bestemmelse er utformet som den er, tyder etter min mening på, at man her ikke har noe med kap. 32 å gjøre. Derimot har den nye lovgivning på et annet felt funnet anvendelse også for kap. 32, nemlig etter landssvikanordningens § 26 tredje ledds siste punktum, hvor det unntagsvis er gitt den *fornærmede* en tilsvarende adgang til å slutte seg til forfølgningen.

Jeg peker også på at like så litt som det av påtalemyndigheten reiste erstatningskrav for landssvik noe steds i R. A. er kalt «borgerlige rettskrav», like så litt har anordningen noe steds *henvist* til § 3 eller kap. 32's særregler, derimot er det ganske betegnende, at i den offentlige lovutgave med motiver er det ved § 31 etter ordet *påtalemyndigheten* (som den der fremmer erstatningskravet) tilføyet følgende note: «M. h. t. den tilsvarende, men unntagsvise adgang for *fornærmede* se straffeprosesslovens kap. 32, jfr. landssvikanordningens §§ 26 annet» — skal være tredje — «ledd og § 33.» Dette peker så vidt jeg forstår, nokså tydelig på hva lovgiverens mening har vært.

Komitéutkastets motiver gjør da også side 167 nærmere rede for de tre grupper av erstatningssaker, som jeg foran har nevnt: 1) De store og vanskelige offentlige sakene skal behandles etter tvistemålslovens regler og 2) de enkle — som Stephansonsaken — i tilknytning til straffesakene. «Utenom de saker som er nevnt ovenfor kommer imidlertid» — som gruppe 3) — «de borgerlige rettskrav som *fornærmede* kan gjøre gjeldende. Disse krav vil dog hverken bli så mange eller så omfattende og vanskelige som de offentlige krav som er nevnt ovenfor» — altså gruppe 1).

Videre gir motivene side 167—168 til utkastets § 40— svarende til anordningens § 31 — et klart resymé av den ordning jeg her har gjennomgått. Se også motivene side 161 øverst og side 162 nr. 5 og nr. 2 a.

Jeg tilføyer for ordens skyld, at med hensyn til anke må de for ordinære straffesaker gjeldende regler komme til anvendelse, akkurat som for inndragningssaker etter § 2, jfr. Skeie: Den norske Straffeprosess II s. 239; heller ikke for deres vedkommende er det uttrykkelig sagt i loven. Regelen blir da at Høyesteretts kompetanse ved erstatningens utmåling må være den samme som ved straffutmålingen. Begrensning i Høyesteretts kompetanse må i det hele tatt være uttrykkelig fastslått for å gjelde. Så er altså tilfelle i straffeprosesslovens § 380: anke kan ikke grunnes på at noe til skyldspørsmålet hørende bevisspørsmål er uriktig avgjort.

Til tross for at vi her har med bindende prosessregler å gjøre, finner jeg til slutt å burde framheve at domfelte i denne sak i likhet med det offentliges representanter, ønsker erstatningsspørsmålet avgjort i forbindelse med straffespørsmålet. Som et eksempel på at Høyesterett tidligere har lagt vekt på hva en part på lignende måte ønsker, nevner jeg kjennelse i Rt. 1924 s. 1015.

Jeg mener etter hva jeg har anført at Høyesterett skulle ha adgang

til å behandle også erstatningsspørsmålet. Da dette spørsmål på grunn av flertallets oppfatning ikke har vært drøftet av Høyesterett, er jeg avskåret fra å kunne ta standpunkt til det og former derfor ingen konklusjon.

Dommer Næss: Jeg er i det vesentlige og resultatet enig med førstvoterende, dog må jeg angående inndragningsspørsmålet bemerke at jeg vanskelig kan finne straffelovens § 36 anvendelig. Jeg må derfor ta standpunkt til spørsmålet om Grunnlovens § 97 danner en hindring for å godkjenne inndragning for tidsrommet fra domfeltes ansettelse i Aker Forsyningnemnd den 16 februar 1943 til utgivelsen av den første anordning om inndragning den 3 september 1943. Etter min bedømmelse av de forhold som danner grunnlaget for Kongens her omhandlede lovgivningsmyndighet, er det ikke grunn til å gjøre en unntagelse for dette tidsrom. Der foreligger i alle tilfelle en tilbakevirkning, idet den ordinære lovgivningsmyndighet var avskåret i okkupasjonstiden, og der er intet prinsipielt skille mellom tiden før og etter den første anordning angående inndragning. Det er rimelig og rettferdig å la den senere anordning av 15 desember 1944 overensstemmende med sin egen ordlyd, ha virkning helt tilbake til okkupasjonstidens begynnelse.

Dommer Stang: Jeg er i det vesentlige og resultatet enig med førstvoterende, men i anledning av herr dommer Schjelderups votum vil jeg legge til: Det er etter straffesaklovens §§ 2 og 3 ikke tvilsomt at et inndragningskrav skal behandles etter straffeprosessens regler, enten det gjøres gjeldende i samband med straffesaken eller i særskilt sak. Anken over avgjerden av et inndragningskrav går også etter straffeprosessens regler. Dette er uttrykkelig sagt i straffesaklovens § 449 1. ledd, slik som den lyder etter lov av 10 mars 1939 nr. 3.

Et erstatningskrav kan etter § 3 gjøres gjeldende i samband med straffesaken, men hvis det reises i særskilt sak, går det etter tvistemålslovens regler. Dette gjelder enten erstatningskravet reises av private eller av det offentlige.

Etter § 448 kan Høyesterett bare påkjenne erstatningskravet i samband med straffesaken, hvis dets avgjerd umiddelbart beror på avgjerdet av det påankede. Hvis domfelte har noen særskilt innvendning mot sin erstatningsplikt eller mot utmålingen av erstatningens størrelse, må han etter straffesaklovens § 449 gå til særskilt anke etter tvistemålslovens regler.

Jeg kan ikke finne at rettergangsordningen av 16 februar 1945 har gjort noen endring i disse forskrifter. Tvert imot står det i denne anordnings § 40 at med de endringer som følger av anordningen, får straffesakloven anvendelse på de straffesaker som er nevnt i § 1 nr. 1 og på de andre krav som fremmes i forbindelse med straffesaken etter anordningen. Noen endring i reglene for behandlingen av ankesaker finnes ikke i rettergangsordningen. Denne anordnings § 31, 3. ledd, utvider den adgang straffedomstolen etter straffesaklovens § 441 har til å skille erstatningskravet ut fra straffesaken, men dette gir ikke noe holdepunkt for å anta at straffesaklovens ankerregler ikke skal gjøres gjeldende i landssviksaker. Anordningen gir heller ingen anvisning på å behandle Erstatningsdirektoratets erstatningskrav annerledes enn andre erstatningskrav og sette det i klasse med inndragningskrav etter straffe-

saklovens § 449, 1. ledd, jfr. § 2. Alle erstatningskrav etter landssvik-anordningen må behandles etter straffesaklovens kap. 32, med de endringer som måtte finnes i rettergangs-anordningen, f. eks. dens § 31, 3. ledd.

Dommer Fougner: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende herr dommer Hanssen, og kan også i det vesentlige tiltre herr dommer Stangs bemerkninger om det prosessuelle spørsmål.

Dommer Grette: Som herr dommer Stang.

Dommer Evensen: Likeså.

Dommer Larssen: Mens jeg med hensyn til de øvrige spørsmål i det vesentlige og resultatet er enig med førstvoterende, slutter jeg meg hva angår selve straffutmålingen til annenvoterende, herr dommer Hanssen. I tillegg til herr dommer Stangs bemerkninger skal jeg tilføye: Ved rettergangs-anordningens § 36 er det bestemt at anke til Høyesterett av landssvik-anordningens erstatningskrav forutsetter en verdi av minst kr. 100 000. Ved denne vesentlige forhøyelse av erstatningskravets verdi må det så vidt jeg skjønner, ha vært rettergangs-anordningens tanke bl. a. å søke bøtet på ulempene ved å få to særskilte ankesaker løpende, en for straffen og en for erstatningen. Selv om jeg tar i betraktning den adgang som anordningen gir Kjæremålsutvalget til dispensasjon fra ankeverdien vil, nemlig etter denne bestemmelse, det overveiende antall av statens erstatningssaker få sin endelige avgjørelse ved herreds- og byretten eller ved lagmannsretten. Ulempene for Høyesterett ved at straffeprosesslovens ordning i § 449 ved særskilt anke over de borgerlige krav også skal gjelde statens erstatningskrav etter landssvik-anordningen vil derved måtte regnes i det vesentlige fjernet.

Kst. justitiarius Bonnevie: Som herr dommer Stang. Hva det prosessuelle spørsmål angår kan jeg også i det vesentlige tiltre herr dommer Larssens tilleggsbemerkning for så vidt. Med hensyn til domsslutningens formulering gjør jeg den bemerkning at jeg for mitt vedkommende ville ha foretrukket som formentlig riktigere å bruke uttrykket: «Anken over avgjørelsen av erstatningskravet avvises» istedenfor: «Erstatningskravet tas ikke under påkjennelse.»

Av herredsrettens dom (dommer Thor Breien med domsmenn):

— — — Angående sine personlige forhold har tiltalte opplyst:

Han tok juridisk embetseksamen i 1901 og arbeidet senere ca. 3 år i politiet og påtalemyndigheten. Deretter arbeidet han til 1920 i maskinbransjen. Etter 1920 har han vesentlig arbeidet med bestyrelse av egne og andres gårder. Ved siden av har han i en rekke år vært medlem av styret og representantskaper i forskjellige selskaper. Han har således vært varaformann i styret for Det Nye Teater — som han også var med på å stifte — siden 1931—32, medlem av representantskapet i Storebrand og Idun siden 1922—1928, medlem av styret i A/S Vestheim privatskole siden 1926 og den Norske Æter-fabrikk siden 1934 og for øvrig medlem av styret i forskjellige gårdselskaper og legater. Han har vært disponent for Forstedenes Boligaktieselskap. I årene 1921—1926 var han varamann i Aker skolestyre og senere medlem fra 1926—1940. Han har vært konsul for Haiti i 1929—1931 og siden 1931 generalkonsul. Fra 16 februar 1943 til kapitulasjonen var han formann ved Akers forsyningsnemnd.

Tiltalte forklarer at han gjennom reiser og opphold i Tyskland før krigen ble påvirket av nasjonalsosialistiske ideer, særlig på næringslivets område. Etter 9 april 1940 var han til å begynne med i tvil om hvorledes han skulle stille seg til den nye situasjon i landet. Etter Terbovens tale den 25 september a. a. så han imidlertid ingen annen utvei enn å melde seg inn i N. S. Sterkt medvirkende hertil var en tale høyesterettsjustitiarius Pål Berg hadde holdt hvori han hadde takket Quisling for dennes holdning. Dessuten gjorde det sterkt inntrykk på ham at han fikk høre at hvis man ikke oppnådde en ordening med tyskerne, ville disse selv overta administrasjonen av landet helt ned til lensmannsstillingene. Han mente at det under de foreliggende omstendigheter var nødvendig at man fikk en ledelse som ville samarbeide med tyskerne så landet kunne sikres de tilstrekkelige forsyninger og han var enig i at man fikk en nyordning i landet, særlig av hensyn til næringslivet. Han mente at man hadde plikt til å slutte opp om N. S. for at partiet kunne få noen autoritet. Han meldte seg da inn i partiet i slutten av september 1940. Innmeldelsen førte til at mange av hans venner vendte seg fra ham, og dette hadde igjen til følge at hans hustru, som tidligere hadde vært anti-nasistisk innstilt, meldte seg inn i partiet for å stå solidarisk med ham. Senere meldte også hans sønn og datter seg inn. At familien således meldte seg inn, skyldtes imidlertid intet som helst påtrykk fra hans side. Han opprettholdt senere sitt medlemskap under hele krigen. Han var uenig i en del av de disposisjoner N. S. traff, men fant ikke derfor tilstrekkelig grunn til å melde seg ut. Enkelte forhold som tortur, gisseltagning m. m. hadde han ikke kjennskap til. Da utviklingen på frontene ble slik at stillingen ble vanskeligere for N. S., fant han at det også av denne grunn ikke var riktig av ham å forlate partiet. Når han overtok stillingen i Akers forsyningsnemnd i 1943 skyldtes dette at ordføreren i Aker, Thorleif Stenersen, ønsket å få en uavhengig mann i stillingen som kunne rydde opp etter de misligheter som nylig hadde funnet sted i nemnden. Han tok ikke stillingen for vinnings skyld og gasjen kr. 400 pr. måned, var liten i forhold til arbeidet — ca. 5½ time pr. dag. Han tok under arbeidet bare saklige, ikke partimessige hensyn.

Tiltalte mener at han ikke har gjort noe galt og erkjenner seg derfor ikke straffskyldig. Han reiser en del innsigelser i anledning av de straffe-bestemmelser han er tiltalt etter:

Han hevder for det første at landssvik-anordningen ikke er rettsgyldig. Dens bestemmelser må antas å ligge utenfor det område Kongen kan gi anordning om etter Grunnlovens § 17. Den har ikke tilstrekkelig kontsitusjonell hjemmel i Elverums-fullmakten, og sådan hjemmel kan etter forholdene heller ikke søkes i konstitusjonell nødrett. At nødrett ikke foreligger vil bl. a. framgå av at anordningen gir sine bestemmelser tilbakevirkende kraft, hvorfor man like godt kunne ventet med den til okkupasjonen var slutt. Anordningen strider endelig mot folkeretten, hvoretter Kongen ikke har lovgivningsmyndighet over okkupert område og dette må under de foreliggende omstendigheter føre til at den må settes til side av domstolene.

De innsigelser tiltalte her reiser, har tidligere vært forkastet av Eidsivating lagmannsrett for Oslo lagsogn, landssvikavdelingen, i en dom av 16 juli — og kjennelse av 12 juli 1945 i Haaland-saken, for så vidt angår to andre provisoriske anordninger som også handler om oppgjør med landsvikere, nemlig anordning av 3 oktober 1941 og 16 februar 1945. Retten viser til disse avgjørelser, jfr. kjennelse av 30 ds. i nærværende sak, idet en

finner at det som er framholdt der, får tilsvarende anvendelse for landssvik-anordningen. En finner således at Kongen heller ikke for landssvik-anordningens vedkommende har overskredet grensene for sin ekstraordinære lovgivningsmyndighet. Hva den folkerettslige side av spørsmålet angår vil en tilføye at landssvik-anordningen tar sikte på rettsoppgjøret etter okkupasjonens slutt og at dens bestemmelser ikke griper inn i den lovgivningsmyndighet som okkupasjonsmakten har etter Haagkonvensjonen. Den rammer f. eks. bare den bistand til fienden som er utilberlig.

Videre innvender tiltalte at anordningen ikke er kunngjort som bestemt i lov av 1 april 1876. Han mener at en anordning med det innhold det her er tale om, ikke kan gjøres gjeldende før den er kunngjort på en slik måte at de som rammes av den får mulighet til å bli kjent med den. Selv har han ikke tidligere hatt kjennskap til den.

Retten finner det også her tilstrekkelig å vise til lagmannsrettens dom av 16 juli 1945 hvor den samme innsigelse er forkastet for så vidt angår anordningen av 3 oktober 1941. Det har i nærværende sak ikke kunnet opplyses om landssvik-anordningen har vært kunngjort fra London og i tilfelle på hvilken måte, men dette forhold vil ikke ha rettslig betydning, idet en lov som nevnt i lagmannsrettens dom etter norsk rett kan tre i kraft og anvendes uten kunngjøring.

Endelig hevder tiltalte at landssvik-anordningen strider mot Grunnlovens § 97 for så vidt den gis anvendelse for medlemskap av N. S. i tiden før anordningen trådte i kraft. Anordningen er riktignok ment som en amnesti-bestemmelse i forhold til straffelovens regler om forræderi, særlig dennes §§ 86 og 98, men den vil faktisk komme til å ramme forhold som er straff-frie etter straffeloven. Betingelsen for straff etter straffelovens § 86, som omhandler bistand til fienden, er således at bistanden er ydet under krig, men krig i paragrafens forstand har det ikke vært her i landet siden de norske tropper kapitulerte den 10 juni 1940. Det å ha vært passivt medlem av N. S. kan dessuten ikke karakteriseres som «bistand» i lovens forstand og i hvert fall vil denne bistand ikke være ytet «fienden», men okkupanten, hvilket ikke er rettsstridig etter Haagkonvensjonen. Om tiltaltes forhold kan betraktes som en medvirkning til overtredelse av § 86, er forholdet ikke straffbart. Både § 86 og § 98 krever dessuten forsett med hensyn til hele gjerningsinnholdet — et forsett som tiltalte ikke har hatt — mens det forsett landssvik-anordningen krever bare gjelder medlemskapet i N. S. Foruten at landssvik-anordningen på denne måte rammer forhold som er straff-frie etter straffeloven, inneholder den også bestemmelser som vil føre til langt strengere straff enn etter straffeloven, når en her også tar i betraktning str.l.s § 58. Dette gjelder bl. a. anordningens § 6 om minimum bøtestraff kr. 1000, de nye bestemmelser om tillitstap m. m.

Til dette skal retten først bemerke at bestemmelse om straff for medlemskap i N. S. m. m. allerede er truffet i den provisoriske anordning av 22 januar 1942, som ble opphevet ved landssvik-anordningen. De innsigelser tiltalte gjør gjeldende angående det straffbare ved innmeldelse i eller medlemskap av N. S. får således bare betydning for forholdet før dette tidspunkt. For øvrig antar retten at innmeldelse i og medlemskap av N. S. i tiden etter 8 april 1940 vil rammes både av str.l.s § 86 og dens § 98. For § 86's vedkommende viser en til den foran nevnte dom av Eidsivating lagmannsrett av 16 juli d. å., hvor lagmannsretten har tatt standpunkt til spørsmålet. En

finner det videre ikke tvilsomt at de subjektive momenter som betinger straffskyld etter disse paragrafer har vært til stede for tiltaltes vedkommende. Hva spesielt § 86 angår må det antas at tiltalte har vært klar over at han ved sin innmeldelse i N. S. og senere opprettholdelse av medlemskapet ga sitt bidrag til den bistand partiet ytet fienden og det fritar ham ikke for straffskyld om han har ment at han derved bidro til å fremme Norges interesser. En finner etter dette at tiltaltes forhold uten hinder av grunnlovens § 97 i sin helhet må kunne pådømmes etter landssvik-anordningen. Forutsetningen vil dog være at en ved utmålingen av straffen ikke vurderer hans forhold i tiden før anordningens ikrafttreden til høyere straff enn den ville vært vurdert til etter de straffebestemmelser som gjaldt på gjerningstiden. I denne forbindelse må en bl. a. være oppmerksom på den nevnte provisoriske anordning av 22 januar 1942.

Retten finner etter dette tiltalte skyldig overensstemmende med tiltalebeslutningen.

Straffen settes til fengsel i 6 måneder, til tap av almen tillit etter landssvik-anordningens § 11 i 10 år (jfr. § 3, 2. ledd nr. 1, siste punktum) og til en bot til statskassen stor kr. 75 000. I fengselsstraffen gis det fradrag for den tid tiltalte har sittet i sikrings- og varetektsfengsel.

Ved utmålingen av straffen har retten i skjerpene retning sett hen til at tiltalte er en mann med god utdannele og megen erfaring, som må ha vært fullt klar over hva han innlot seg på. Selv om han da han meldte seg inn i N. S. i september 1940 ikke skulle hatt tilstrekkelig oversikt over hvor det bar hen, kan han ikke høres med noen unnskyldning for så vidt når han senere opprettholdt sitt medlemskap gjennom krigens lange år uten å reagere. Så langt fra at utviklingen fikk ham til å melde seg ut av N. S., ytet han så sent som 10 februar 1944 positiv støtte til partiet ved å besvare en enquete i Fritt Folk: «Hvorfor jeg er medlem av N. S.» Det må også kunne stilles særlige krav til holdningen til en mann med hans stilling i samfunnet, generalkonsul, innehaber av en rekke tillitsverv i selskaper og i skolestyrer m. m. Hans innmeldelse og medlemskap vil på grunn av hans sosiale posisjon ha vært særlig egnet til å bidra til å skaffe partiet autoritet og nye medlemmer, i hvilken forbindelse kan nevnes at det å støtte partiets autoritet etter hans egen forklaring, nettopp var hva han tilsiktet med sin innmeldelse. Tiltaltes forhold under den lange tid av undertrykkelse vårt land har gjennomlevet må i det hele karakteriseres som en meget alvorlig forbrytelse.

I formildende retning har retten sett hen til at tiltalte som medlem av N. S. har vært passiv og ikke optrådt utad til støtte for partiet, bortsett fra besvarelsen av den nevnte enquete i Fritt Folk. Det er ikke grunn til å tro at han meldte seg inn for å få økonomisk vinning eller andre fordeler av sitt medlemskap og det kan heller ikke antas at han har fått økonomisk vinning, bortsett fra lønnen som formann i Akers forsyningsnemnd som imidlertid var liten i forhold til det arbeid han hadde. Her bør det også nevnes at han så vidt skjønnes, har utført sitt arbeid i forsyningsnemnden saklig, uten å ta partiensyn.

Hva spesielt fastsettelsen av boten angår, bemerkes at retten etter de foreliggende opplysninger har gått ut fra at tiltalte har en formue på noe over kr. 160 000. Tiltaltes hustru har særreie opprettet etter 8 april 1940, men det er enighet mellom påtalemyndigheten og Erstatningsdirektoratet om at særreiet bør holdes utenfor denne sak, idet det vil bli reist særskilt sak

mot henne senere. Erstatningsdirektoratet har lagt ned påstand om inndragning og erstatning med tilsammen kr. 160 000, men har under hovedforhandlingen framholdt at dette beløp får avpasses etter boten, idet direktoratet ikke legger vesentlig vekt på om man ser erstatningen eller boten som det prinsipale. Retten har ved fastsettelsen av boten hatt for øye at bøter i saker om landssvik må settes meget høyere — gis en ganske annen karakter — enn i vanlige saker. Etter omstendighetene og således etter en avveing av boten i forhold til Erstatningsdirektoratets krav på inndragning og erstatning (hvorom nedenfor) og under særlig hensyn til at tiltalte i denne sak også blir straffet med fengsel og tillitstap, er retten blitt stående ved å sette boten til foran nevnte beløp.

Med hensyn til Erstatningsdirektoratets krav om inndragning og erstatning bemerkes:

Tiltalte protesterer mot at hans lønn som formann i Akers forsyningsnemnd inndras, idet han hevder at inntekten ikke har vært foranlediget ved hans medlemskap i N. S.

Retten finner det lite tvilsomt at inntekten har vært foranlediget ved dette medlemskap. Hadde tiltalte ikke vært medlem av partiet, ville ordføreren, som ikke kjente ham personlig, neppe rettet henvendelse til ham om å overta stillingen. Tiltaltes inntekt blir etter dette å inndra overensstemmende med landssvikanordningens § 15. Inntekten har etter det opplyste, vært kr. 10 400. Retten godtar til fradrag hva tiltalte må antas å ha betalt i skatter av beløpet, hvilket skjønsmessig settes til kr. 3400. Inndragningsbeløpet blir således kr. 7000.

Tiltalte bestrider videre Erstatningsdirektoratets krav om erstatning. Han hevder for det første at bestemmelsen i landssvikanordningens § 25 om solidaransvar for medlemmer av N. S., et ansvar som vil føre til at medlemmer av N. S. kommer til å miste hele sin formue, er i strid med Grunnlovens § 104, hvorefter «Jord og Bøslod kan i intet tilfælde forbyrdes». Videre hevder han at § 25 iallfall ikke kan få anvendelse for tiden før landssvikanordningen trådte i kraft den 15 desember 1944, idet dette vil stride mot Grunnlovens § 97. § 25 instituerer et nytt ansvar som ikke følger av alminnelige erstatningsregler. Han mener at det ikke er legitimert at det etter 15 desember 1944 er voldt noen skade av N. S. organisasjon eller av et medlem av sådan, som kan kreves erstattet etter § 25.

Etter rettens mening strider landssvikanordningens § 25 ikke mot grunnlovens § 104. Dette vil være på det rene hvis det antas at erstatningsansvaret etter § 25 følger av alminnelige erstatningsregler. Om dette bør antas, og i tilfelle i hvilken utstrekning, er iallfall gjenstand for tvil, og under hensyn hertil og til at sterke grunner taler for at det institueres erstatningsansvar for de vidtstrakte skader som er voldt, finner retten at § 25 ikke bør tilsi desettes av hensyn til Grunnlovens § 104, selv om bestemmelsen skulle antas også å ha et visst banalt tilsnitt.

Retten finner ikke grunn til å ta standpunkt til spørsmålet om Grunnlovens § 97 vil begrense anvendelsen av § 25. Da tiltalte har vært medlem av N. S. også etter at landssvikanordningen trådte i kraft den 15 desember 1944, må han nemlig iallfall svare for den skade som er voldt overensstemmende med § 25 etter denne dag og det må antas at denne skade langt vil overskride hva tiltalte kan betale. Etter en framlagt foreløpig oppgave fra Finans-

departementets regnskapskontor er de utgifter som N. S. har påført staten alene i tiden fra 15 februar til 7 mai 1945 over 41 millioner kroner.

Erstatningsdirektoratets krav om erstatning tas etter dette til følge. Under hensyn til tiltaltes formuesforhold og sett hen til den bot han blir ilagt og den inndragning han må tåle, begrenses erstatningen overensstemmende med landssvikanordningens § 25, 2. ledd til kr. 80 000.

Tiltalte bør erstatte sakens omkostninger til det offentlige med kr. 150, og til Erstatningsdirektoratet med samme beløp.

Tiltalte har sittet sikret i henhold til anordning av 26 februar 1943 fra 16 mai til 28 mai d. å. og har fra sistnevnte dato sittet i varetektfengsel.

Dommen er enstemmig.

5 menn i alderen 25 til 44 år har alle vært medlemmer av Nasjonal Samling og har deltatt i en eller flere kamporganisasjoner som Hirten. Den norske legion, Skijegerbataljonen, Regiment Nordland og SS Vaktbataljon, Oslo. De er i lagmannsretten dømt etter straffelovens § 86, jfr. provisorisk anordning av 3 oktober 1941 og landssvikanordningen av 15 desember 1944 § 51, jfr. straffelovens § 62, til tvangsarbeid i 7 til 9 år og etter landssvikanordningens § 11 til tap av almen tillit for alltid. Høyesterett forandrer tillitstapet til begrenset rettighetstap i 10 år etter landssvikanordningens § 12, jfr. § 11, 1—5, 7 og 8, men forkaster anken for øvrig. Spørsmål om grunnlovsmessigheten av landssvikanordningens § 11 nr. 9. Dissens. Plenumsbehandling.

Dom 1 september 1945 i l. nr. 3/2, h. : Statsadvokat Hagen, aktor mot Ragnar Omberg m. fl. (høyesterettsadvokat Gunnar Mellbye).

Dommer Grette: Den 24 juli i år avsa Eidsivating lagmannsrett dom med sådan domsslutning:

«Tiltalte nr. 1 Ragnar Omberg, nr. 2 Kristian Granum, nr. 3 Halvor Mikal Haug, nr. 4 Erik Johannes Johannessen, nr. 5 Gunnar Borgersen, nr. 6 Alf Kristian Borge Olsen og nr. 7 Trond Kåre Martin Opsahl dømmes for forbrytelse mot straffelovens § 86, jfr. provisorisk anordning av 3 oktober 1941 om tillegg til straffeloven og provisorisk anordning av 15 desember 1944 — landssvikanordningen — § 51 jfr. straffelovens § 62,

nr. 1. til tvangsarbeid i 7 år og tap for alltid av almen tillit etter landssvikanordningens § 11,

nr. 2. til tvangsarbeid i 5 år og samme tillitstap i 15 år,

nr. 3. til tvangsarbeid i 9 år og samme tillitstap for alltid,

nr. 4. til tvangsarbeid i 9 år og samme tillitstap for alltid,

nr. 5. til tvangsarbeid i 3 år og 6 måneder og samme tillitstap i 10 år,

nr. 6. til tvangsarbeid i 8 år og samme tillitstap for alltid,

nr. 7. til tvangsarbeid i 8 år og samme tillitstap for alltid.

For utholdt varetektfengsel fragår for nr. 1, 2, 5 og 7 76 dager. For nr. 3 74 dager, for nr. 4 74 dager, for nr. 4 75 dager, og for nr. 6 70 dager.»

Dommen var enstemmig, bortsett fra at to av domsmennene stemte for at tiltalte nr. 1 skulle dømmes til tvangsarbeid i 8 år og tillitstap for alltid.

De domfelte nr. 1 Ragnar Omberg, nr. 3 Halvor Mikal Haug, nr. 4